

А.Б. Варениченко, м.Мелітополь, Україна / A.B. Varenychenko, Melitopol, Ukraine
Varenychenko2013@gmail.com

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ АКЦІЙ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті визначена необхідність підготовки сучасного вчителя початкової школи, наблизити освіту до вимог повноцінної життєтворчої самореалізації учнів початкової освіти, їхньої активної адаптації до суспільних змін сьогодення. Виокремлена мета статті – розкриття методичних аспектів технології організації і проведення екологічних акцій в початковій школі в умовах Нової української школи. Були застосовані наступні методи: теоретичний аналіз інформаційних джерел з проблеми дослідження; моніторинг за освітнього процесу (бесіди, спостереження), експериментальне дослідження педагогічної ефективності впровадження методичних матеріалів щодо організації екоакцій в практику навчання. Проаналізовані дидактичні цілі екологічних акцій: освітня, просвітницька, дослідницька, прикладна, комунікативна, соціалізуюча. Виявлено етапи організації і проведення екологічних акцій 1. Підготовчий етап (окреслення проблеми та визначення цілей (освітні, просвітницькі) та завдання акції. 2. Організаційно-практичний (діяльнісний) етап (практична реалізація змісту акції (проведення екологічної акції) 3. Аналітичний етап (аналіз підсумків проведеної акції). Розроблено технології організації доступних і ефективних екологічних заходів для молодших школярів: виготовлення годівничок та заготовлення корму для птахів (акція «Зимуй, пташко, ситою!»), висадження первоцвітів на пришкольній ділянці (акція «Збережемо первоцвіти»), прикрашення берізками шкільний сквер (акція «Посади дерево»), виготовлення ліхтариків (міжнародна природоохоронна акція «Години Землі»), огороження мурашників (акція «Мурахи наші помічники»), сортування сміття (акція «Зробимо Україну чистою!»), оздоблювання штучних ялинок (акція «Збережи ялинку!»). Надані докази впливу екологічних акцій на формування екологічної компетентності школярів молодших класів.

Ключові слова. Підготовка вчителя початкових класів, Нова українська школа, технологія і організація проведення екологічних акцій, екологічна компетентність, компоненти екологічної компетентності: потребово-мотиваційний; когнітивний; практично-діяльнісний; емоційно-вольовий; ціннісно-смысловий.

METHODICAL PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER OF PRIMARY SCHOOL FOR ORGANIZING AND CONDUCTING ENVIRONMENTAL EVENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary. The article defines the necessity of preparing teacher of modern primary school, bringing education closer to the requirements of full-fledged self-actualization of primary school children, their active adaptation to social changes of the present. The purpose of the article is outlined – the disclosure of methodological aspects of the technology of organizing and conducting environmental actions in primary school in the conditions of the New Ukrainian school. The following methods were used: theoretical analysis of information sources on the research problem; monitoring of the educational process (conversation, observation), experimental study of the pedagogical effectiveness of the introduction of methodological materials on the organization of eco-acts in the practice of training. The didactic aims of ecological actions are analyzed: educational, educational, research, applied, communicative, socializing. Stages of organization and holding of environmental actions 1. Preparatory stage (to outline the object, outline the problem and define the goals (educational, educational) and objectives of the action 2. Organizational and practical (activity) stage (to practically realize the content of the action (to hold an environmental action) 3. Analytical stage (to analyze the results of the action). The technologies of organization of accessible and effective environmental measures for the primary school children are developed: the manufacture of feeders and the preparation of feed for birds (the action "Winter, poultry, overjoyed!"), You the adornment of the first flowers on the prickly plot (the action "Save the first flowers"), the decorating the school square with the berries (the action "Plant the tree"), the manufacture of flashlights (the international environmental action "Hours of the Earth"), the ants guard (action "Our antlers"), (the action "Let's make Ukraine clean!"), the decoration of artificial Christmas trees (action "Save the Christmas tree!"). The evidence of the impact of environmental actions on the formation of environmental competence of primary school children is provided.

Key words. Preparation teacher of primary school, New Ukrainian school, technology and organization of ecological actions, ecological competence, components of ecological competence: needs-motivational; cognitive;

practical-activity; emotionally-volitional; value-semantic.

Постановка проблеми. Наблизити освіту до вимог життя для повноцінної життєтворчої самореалізації здобувачів початкової освіти, їхньої активної адаптації до суспільних змін, підготовки до екологічно виваженої діяльності та споживання – це завдання сучасної української школи. Сучасна школа з початкової ланки, має впроваджувати нові підходи до навчання, що мотивують та розвивають громадянську активність в поведінці та стилі повсякденного життя (навички соціальної та екологічної відповідальності). Виникає проблема у якісних навчально-методичних матеріалах, призначених допомогти викладачам початкових класів ґрунтовно підготувати молодших школярів через природоохоронну діяльність на екологічних акціях до реалізації завдань стратегії сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень. На думку багатьох дослідників (В. Борецько, А. Крамаренко [7], В. Крисаченко, Л. Лук'янової, М. Дробноход, Н. Лисенко, С. Совгіра [6], О. Пруцакова [7], О. Плахотник, Г. Пустовіт, Г. Тарасенко, В. Мелаш) екологічна природоохорона діяльність може служити системоутворюючим елементом освіти, який дозволить повною мірою використати екологічні, педагогічні та психологічні принципи і закономірності формування екологічної свідомості і культури для сталого розвитку суспільства. Проте деякі твердження потребують уточнення і розгорнутого методичного аналізу в реаліях сьогодення, а саме методична підготовка вчителя до природоохоронної діяльності в процесі проведення екологічних акцій. Тому **метою** даної статті є розкриття методичних аспектів технології організації і проведення екологічних акцій в початковій школі в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Багатогранність та міждисциплінарність природознавчого матеріалу, необхідність формування відповідального та екологічно-виваженого ставлення молодших школярів до довкілля актуалізує для вчителя завдання – підібрати доступну та дієву форму надання знань, умінь та навичок, зразків поведінки, яка б забезпечувала пізнавальну активність дітей та формувала їх природознавчу і екологічну компетентність. Педагогічний досвід свідчить, що для освітнього успіху дуже важливо поєднувати екологічний навчальний матеріал з практичною природоохоронною діяльністю дітей, що повномірною втілюється шляхом залучення учнів до участі в екологічних акціях. Екологічна акція представляє собою педагогічно організовану масову практичну діяльність школярів (часто разом з дорослими), націлену на досягнення соціально та екологічно значимої мети: зниження гостроти екологічно-небезпечного становища на конкретній території; подолання екологічної загрози для певного об'єкта довкілля; зміну громадської думки стосовно наявної екологічної проблеми, формування екологічної компетентності учасників. Екологічні акції мають комплексний характер і вирішують декілька рівнозначних дидактичних цілей: освітню (формування екологічної культури, підвищення рівня екологічної компетентності), просвітницьку (зміна ціннісних пріоритетів громади), дослідницьку (вивчення причинно-наслідкових зв'язків у довкіллі), прикладну (практична діяльність для подолання екологічної проблеми або для запобігання її виникненню), комунікативну (обмін і розповсюдження екологічно і соціально значимої інформації), соціалізуючу [1, с. 34].

Майбутній вчитель Нової української школи повинен бути методично підготовлений до проведення екологічних акцій. Організація і проведення екологічних акцій вимагає великих витрат часу і енергії, тому у початковій школі плануванням, організацією і координацією діяльності школярів та їх батьків під час акції займається вчитель. Це може зробити також педагогічний колектив школи спільно з батьківським комітетом, оскільки потрібно виконати значний обсяг робіт, зокрема наступні дії [2].

I. Підготовчий етап.

1. Намітити об'єкт, окреслити проблему та визначити цілі (освітні, просвітницькі) та завдання акції. Важливо конструктивно представляти дітям акційну проблему, як вирішувану ситуацію, продемонструвати позитивний приклад чи ймовірний вихід, підкреслити, які дії спроможні здійснити самі учні, а які справи краще робити за допомогою сім'ї та шкільних товаришів.

2. Зібрати і проаналізувати інформацію відповідно до тематики акції.

Для цього потрібно: відвідати та проаналізувати стан цікавих для акції об'єктів, прояснити прийняття екологічної проблеми місцевим населенням, з'ясувати мотивацію та рівень активності дітей щодо розв'язання наміченої проблеми шляхом анкетування; підібрати та простудіювати доступні джерела інформації стосовно акційної проблеми, скласти рекомендованої для школярів літератури.

3. Продумати і сформулювати можливі варіанти (включаючи альтернативні) розв'язання проблеми, відібрати оптимальний варіант, намітити шляхи та джерела його фінансування, цільову групу (учасників), яка власне долатиме проблему.

4. Визначити і поінформувати учасників про критерії ефективності результатів діяльності для вирішення проблеми.

II. Організаційно-практичний (діяльнісний) етап.

5. Здійснити організаційні заходи.

Організаторам акції необхідно регламентувати терміни проходження різних акційних заходів, розподілити персональні обов'язки та призначити відповідальних виконавців та учасників, спланувати технічну та фінансову підтримку акційної діяльності, продумати форму звіту стосовно підсумків роботи.

6. Теоретично підготувати учасників акції до її проведення (накопичувальний етап).

З метою підвищення екологічної обізнаності школярів, опанування необхідних практичних умінь і навичок для подолання (чи запобігання) передбаченої акцією екологічної проблеми, практикуються виступи агітбригад, проведення позакласних заходів, практичних занять та майстер-класів, конкурсів, з використанням дидактичних ігор, загадок, віршів, цікавого інформативного матеріалу.

7. Практично реалізувати зміст акції (провести екологічну акцію)

В ході акції її учасники виконують навчально-дослідницьку (засвоюють необхідну теоретичну інформацію та практичні уміння, відвідують еколога-краєзнавчі екскурсії, проводять дослід), природоохоронну (саджають зелені насадження та квіти, виготовляють годівниці та шпаківні, організують рейди для очищення джерел, збирають вторинну сировину і здають її до пунктів прийому, вчать заощаджувати енергетичні та природні ресурси тощо), навчально-просвітницьку (публічно захищають екопроекти, складають звернення до місцевих жителів, тощо) діяльність.

III. Аналітичний етап.

8. Проаналізувати підсумки проведеної акції.

Завершити екологічну акцію бажано яскраво, на емоційному підйомі, для цього найчастіше проводять екологічне свято, в кінці якого підбивають підсумки, відзначають та нагороджують найактивніших учасників. Необхідно скласти і відповідним чином оформити звіт про екологічну акцію, в якому відобразити усі етапи підготовки і реалізації, використовувати інформаційні джерела, проаналізувати позитивні і негативні моменти, надати побажання і пропозиції [3, с. 45].

В ході психолого-педагогічного дослідження нами визначався педагогічний вплив участі молодших школярів в екологічних акціях на формування їхньої екологічної компетентності. В експерименті були задіяні 23 учні 2-го класу Приазовської різнопрофільної спеціалізованої школи I-III ступенів №1. Дослідження мало на меті простежити та проаналізувати динаміку сформованості екологічної компетентності молодших школярів в результаті їх різнобічної природоохоронної діяльності на екологічних акціях. Впродовж експерименту відповідно до «Методики самооцінки екологічної компетентності» Д.С. Єрмакова ми оцінювали сформованість 5 складових компонентів екологічної компетентності: 1) потребово-мотиваційного; 2) когнітивного; 3) практично-діяльнісного; 4) емоційно-вольового; 5) ціннісно-смыслового. Ступінь сформованості компонентів екологічної компетентності ми визначали, орієнтуючись на характеристики, надані Д.С. Єрмаковим для виокремлених ним 4 рівнів сформованості екологічної компетентності: IV рівень – високий (усвідомлена компетентність). Учень розуміє, що саме і яким чином необхідно робити, спроможний поетапно виявити, проаналізувати та розв'язати проблему, зважуючи кожну дію, досить впевнено реалізує засвоєну екологічну діяльність. III рівень – достатній (неусвідомлена компетентність). Учень зосереджується не на екологічній проблемі, а на способах її вирішення, тому виконує запропоновану вчителем екологічно доцільну діяльність неусвідомлено, автоматично. II рівень – середній (усвідомлена некомпетентність). Дії учня не відповідають вимогам екологічної поведінки; наявні в учня цінності та переконання не позначаються на його екологічній діяльності. I рівень – низький (неусвідомлена некомпетентність). Учень не усвідомлює, що його дії не завжди екологічно доцільні та відповідають вимогам екологічного імперативу. Екологічна діяльність для нього не є значимою, оскільки не представлена у свідомості [3, с. 56].

На констатувальному етапі психолого-педагогічного дослідження ми з'ясували вихідний рівень сформованості екологічної компетентності учнів, оцінюючи відповіді учнів на запитання запропонованого нами тесту-опитувальника. Аналіз стану сформованості екологічної компетентності учнів на констатувальному етапі експерименту показує, що 33 % учнів знаходяться на рівні неусвідомленої некомпетентності: вони не розуміють, що їх повсякденна поведінка не завжди екологічно виважена, не враховують екологічні наслідки своїх вчинків, тому не вважають за потрібне змінювати характер своєї діяльності, екологізувати її. 40,0 % школярів демонструють усвідомлену некомпетентність (II рівень), вони не здійснюють жодної природоохоронної справи, а їхня діяльність не орієнтована на дотримання екологічних правил та норм. Рівень неусвідомленої компетентності мають 20,9 % учнів, які схильні до екологічно доцільної діяльності і здійснюють її автоматично. Учні з високим IV рівнем сформованості екологічної компетентності, які переконані, що екологічні проблеми необхідно вирішувати, знають яким чином і в якому напрямку потрібно діяти, повністю проявляють набуті знання та вміння в екологічній діяльності складають лише 6,1 %.

Отже, на констатувальному етапі експерименту в 2-му класі переважають школярі з I та II рівнями сформованості екологічної компетентності (73 %), для яких характерна байдужість до існування екологічних проблем, відсутність прагнення здійснювати екологічну діяльність та потреби екологізувати стиль життя, домінування екологічно незбалансованої поведінки. На формуючому етапі експерименту ми спрямували

педагогічні зусилля на систематичне залучення учнів 2-го класу до участі в різнобічній природоохоронній діяльності на організованих нами екологічних акціях. Зокрема, діти охоче, з ентузіазмом, проявляючи ініціативу і творчість виготовляли годівнички та заготовляли корми, щоб нагодувати пернатих співаків, які зимують в наших краях (акція «Зимуй, пташко, ситою!»), висаджували та доглядали за первоцвітами на пришкольній ділянці (акція «Збережемо первоцвіти»), прикрашали берізками шкільний сквер (акція «Посади дерево»), майстрували ліхтарики (міжнародна природоохоронна акція «Години Землі»), огорожували мурашники (акція «Мурахи наші помічники»), приносили саморобки для благодійного аукціону, щоб зібрати кошти для притулку бездомних тварин (акція «Чотирилапі друзі»), збирали макулатуру, пластикові пляшки і металобрухт (акція зі збирання вторинної сировини), прибирали пришкольну територію та сортували сміття (акція «Зробимо Україну чистою!»), споруджували та оздоблювали штучні ялинки, композиції для конкурсу «Замість ялинки – зимовий букет» (акція «Збережи ялинку!») тощо. Учні креативно, проявляючи фантазію і радячись із дорослими виготовляли і розповсюджували агітаційні та пропагандистські листівки, буклети, брали участь у виступах агітбригад та ін. [5, с. 135].

На контрольному етапі експерименту ми повторно визначали ступінь сформованості екологічної компетентності молодших школярів. Згідно, даних контрольному етапу експерименту I (низький) рівень сформованості екологічної компетентності мають 14,8 % школярів, II (середній) рівень – 30,4 % учнів, учні з III (достатнім) рівнем екологічної компетентності складають 37,4 % від загальної кількості, з IV (високим) рівнем 17,4 %. Таким чином, спостерігається позитивна динаміка показників сформованості екологічної компетентності учнів, детальний аналіз якої висвітлено у табл. 1.

Таблиця 1

**Порівняння сформованості рівнів екологічної компетентності учнів
на констатувальному та контрольному етапах експерименту**

Компонент екологічної компетентності	Варіант	Характер відповідей за рівнями сформованості екологічної компетентності			
		IV високий	III достатній	II середній	I низький
Потребово-мотиваційний	He	4,3	13,0	43,5	39,1
	Ke	13,0	30,4	39,1	17,4
	De	+8,7	+17,4	-4,4	-21,7
Когнітивний	He	8,7	26,1	47,8	17,4
	Ke	17,4	39,1	34,8	8,7
	De	+8,7	+13,0	-13,0	-8,7
Практично-діяльнісний	He	4,3	17,4	39,1	39,1
	Ke	21,7	34,8	26,1	17,4
	De	+17,4	+17,4	-13,0	-21,7
Емоційно-вольовий	He	4,3	21,7	34,8	39,1
	Ke	21,7	43,5	21,7	13,0
	De	+17,4	+21,8	-13,1	-26,1
Ціннісно-смысловий	He	8,7	26,1	34,8	30,4
	Ke	13,0	39,1	30,4	17,4
	De	+4,3	+13	-4,3	-13
В середньому	He	6,1	20,9	40,0	33,0
	Ke	17,4	37,4	30,4	14,8
	De	+11,3	+16,5	-9,6	-18,2

Примітка: He – зріз знань на констатувальному етапі експерименту;

Ke – зріз знань на контрольному етапі експерименту.

Табл. 1. наочно демонструє, що суттєво зросла група школярів з високим (на 11, 3 %) та достатнім (на 16,5 %) рівнем екологічної компетентності за рахунок зменшення кількості учнів з середнім (на 9,6 %) та низьким рівнем (на 18,2 %) рівнем сформованості екологічної компетентності. Проведені обрахунки свідчать про суттєвий педагогічний ефект в результаті дії експериментального фактора, яким є залучення молодших школярів до різнобічної природоохоронної діяльності на екологічних акціях. Лави усвідомлено та неусвідомлено компетентних школярів, добре обізнаних з екологічними закономірностями та реаліями сучасного світу, з розвиненим екологічним мисленням, які спроможні, бажають і вміють виявляти та вирішувати екологічні проблеми в найближчому оточенні, поповнилися на 27,8 %. При цьому відзначені найвищі показники зростання

рівнів сформованості емоційно-вольового (на 39,2 %), практично-діяльнісного (на 34,8 %) та потребнісно-мотиваційного (на 26,1%) компонентів екологічної компетентності. Це вказує на те, що пізнавальна, суспільно-корисна природоохоронна, оперативна, агітаційна та просвітницька діяльність школярів на екологічних акціях ще більше стимулює їхню мотивацію до діяльності з охорони, збереження і відновлення складових довкілля, розвиває непрагматичні ціннісні установки та навчає і привчає здійснювати різні види і функції довкіллязбережувальної діяльності.

Висновки. Результати психолого-педагогічного дослідження дозволяють зробити висновок, що впровадження пропонованої нами технології організації та проведення (методичних рекомендацій) екологічних акцій в освітньому просторі початкової школи суттєво підвищує ступінь сформованості екологічної компетентності учнів. Це дозволяє нам рекомендувати шкільним педагогам широко використовувати екологічні акції як дієвий інструмент формування екологічної компетентності учнів і пропонувати їм скористатися розробленими нами методичними матеріалами. Подальші наші дослідження лежать у площині підготовки майбутнього вчителя Нової української школи до просвітницьких природоохоронних вистав.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні основи формування : монографія / Ю. Д. Бойчук. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. — 357 с.
2. Державний стандарт початкової освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 // [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Ермаков Д.С. Экологическое образование: от изучения экологии — к решению экологических проблем / Д.С. Ермаков, И.Т. Суравегина. — Новомосковск : НФ УРАО, 2005. — 142 с.
4. Крамаренко А.М. Динаміка рівнів сформованості екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи / А. М. Крамаренко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук, праць / [редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. — Запоріжжя : КПУ, 2014. — Вип. 34 (86). — С. 198-207.
5. Мелаш В.Д. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації екологічної освіти для сталого розвитку: навч.-метод. посіб. / В.Д. Мелаш, В.В. Молодиченко, О.В. Гнатів, Н.В. Вахняк, Ю.Ю. Саєнко, А.Б. Варениченко [за заг. ред.проф. В.В. Молодиченко] — Мелітополь, 2017. — 250 с. (Серія: «Екологічна освіта для сталого розвитку»).
6. Совгіра С. В. Екологічний світогляд майбутніх учителів: методологія, концепція, методика формування : монографія / Совгіра С. В. — Умань : Видавець «Сочінський», 2012. — 403 с.
7. Пруцакова О.Л. До проблеми формування екологічної компетентності школярів / О.Л. Пруцакова // Вісник Черкаського університету. — Випуск 162. — 2010. — С.135-136.